

Strategic evaluation model of education system based on the analysis of the policies of the Islamic Republic of Iran

Hassan Sharifi Sotoudeh¹ | Heidar Najafi Rastaghi² | MohammadHossein Shahabadi³ | Sadegh zoufan⁴

DOR: 20.1001.1.22516972.1403.32.64.3.2

64

Vol. 32
Autumn 2024
P.P: 45- 72

Research Paper

Received: 19 July 2022
Accepted: 05 June 2024
Published :21 October 2024
Revised: 22 September 2024

ISSN: 2251-6972
E- ISSN: 2645-5196

Abstract

The education system as one of the sub-systems affecting the development of the country has played an important role in the cultural transformation and development of the next generation of the country. In this regard, the redesign of planning and oversight mechanisms of this institution requires more attention from policy centers. The purpose of this study is to extract a framework for policy-making and evaluation of the education system based on macro policies. The method of documentary studies has been used.

In the findings, the "management and governance" dimension; components such as program and budget, evaluation and quality assurance, reforming structures and procedures and expanding educational justice; In the "educational system" dimension; Content components and textbooks, teaching-learning patterns and evaluation of academic progress; In the "educational system" dimension; components of six educational areas; In the "human resources" dimension; components including selection and recruitment, empowerment and human development; In the "infrastructure" dimension; components of equipment and technologies of schools and educational spaces, architecture of schools and educational spaces, educational infrastructure; and in the "Communications and Interactions" section, the components of external interactions; Along with the main indicators of each, extracting and showing the conceptual structure in the form of a comprehensive system, a strategic evaluation model is presented. And finally, policy recommendations have been proposed to strengthen the strategic evaluation system of the education system of the Islamic Republic of Iran.

Keywords: Policy making-, educational governance-, education system-, strategic evaluation

1. Phd student, Faculty of Psychology and Education, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.
2. Corresponding Author: Phd student, Faculty of management, University of Tehran, Tehran, Iran. Heidar.najafi@ut.ac.ir
3. Phd, Faculty of Culture and Communication, Baqir al-Olum University, Qom, Iran.
4. Master of Science, Faculty of Political Sciences and Islamic Studies Imam Sadiq University, Tehran, Iran

Cite this Paper: sharifi sotoudeh, H & Najafi Rastaghi, H & Shahabadi, M.H & zoufan ,S(2024). Strategic evaluation model of education system based on the analysis of the policies of the Islamic Republic of Iran, 32(64), 45-72.

Publisher: Imam Hussein University

Authors

This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0).

النمط المقترح للتقييم الاستراتيجي لنظام التعليم و التربية بناء على تحليل واثاق

وسياسات الجمهورية الإسلامية الإيرانية

حسن شريفى ستوده¹ | حيدر نجفى رستاقى² | محمدحسين شاه آبادى³ | صادق ذوفن⁴

DOR: 20.1001.1.22516972.1403.32.64.3.2

رقم

٦٤

المجلد ٣٣

الخريف ١٤٤٦

ورقة البحث

تاريخ الاستلام: ١٤٤٣/١٢/٢١

تاريخ المراجعة: ١٤٤٥/١١/٣٠

تاريخ القبول: ١٤٤٦/٠٤/١٩

تاريخ النشر: ١٤٤٦/٠٣/٢٠

ISSN: 2251-6972
E- ISSN: 2645-5196

الملخص

هناك دور مهم لنظام التعليم و التربية فى التحول الثقافى و تربية الجيل القادم للوطن. بهذا المعنى إعادة تصميم و تصحيح آليات التخطيط و الاشراف لهذه المؤسسة، تحتاج إلى مزيد من الاهتمام من جانب صناع السياسات. و فى هذا الصدد، يهدف البحث الحالى إلى استخلاص نمط التقييم الاستراتيجى لنظام التعليم و التربية بناء على واثاق و سياسات الكلية للدولة. البحث الحالى هو بحث نوعى تم إجراؤه بمنهج الدراسات الوثائقيّة و من أجل تحليل النتائج و تصنيفها، تم استخدام أسلوب التحليل الموضوعى. و فى النتائج، تم استخلاص مكونات كل بُعد مع المؤشرات الرئيسية لكل واحد من الأبعاد. استخرج فى بعد «الإدارة و الحوكمة»؛ مكونات مثل الخطّة و الميزانية، و التقييم و ضمان الجودة، و تعديل الهياكل و الإجراءات، و توسيع العدالة التعليمية، و فى بُعد «النظام التعليمى»؛ مكونات المحتوى و الكتب الدراسية، و أنماط التدريس و التعلم، و تقييم التقدم الأكاديمى، و فى بُعد «النظام التربوى»؛ مكونات المجالات التربوية الستة لوثيقة التحول، و فى بُعد «القوى البشرية»؛ مكونات مثل الاختيار و التوظيف، و التعليم و التدريب، و الوضع الاجتماعى، و فى بُعد «البنية الأساسية»؛ مكونات معدات و تقنيات المدارس و الأماكن التعليمية، عمارة و مباني المدارس و الأماكن التعليمية، و بنى الأساسية التعليمية و التربوية و فى قسم «التواصلات و التفاعلات»؛ مكونات التفاعلات الخارجية. و من خلال إظهار الهيكل المفاهيمى لتلك الأبعاد و المكونات و المؤشرات المذكورة آنفاً فى شكل نظام شامل، قدم نمط التقييم الاستراتيجى. وأخيراً، تم اقتراح توصيات سياسية من أجل تعزيز نظام التقييم الاستراتيجى لنظام التعليم و التربية فى جمهورية الإسلامية الإيرانية

الكلمات المفتاحية: صنع السياسة؛ الحوكمة التربوية؛ نظام التعليم و التربية؛ وثيقة التحول الأساسى؛ التقييم الإستراتيجى.

١. طالب دكتوراه، كلية علم النفس و العلوم التربوية، جامعة العلامة الطباطبائي، طهران، إيران

Email: heidar.najafi@ut.ac.ir

٢. المؤلف المراسل: طالب دكتوراه، كلية الإدارة، جامعة طهران، طهران، إيران.

٣. دكتوراه، كلية الثقافة و العلوم الاجتماعية و السلوكية، جامعة باقر العلوم (ع)، قم، إيران

٤. درجة الماجستير، كلية الدراسات الإسلامية و العلوم السياسية، جامعة الإمام الصادق (ع)، طهران، إيران.

الاقباس: شريفى ستوده، حسن و نجفى رستاقى، حيدر و شاه آبادى، محمدحسين و ذوفن، صادق (١٤٠٣)، النمط المقترح للتقييم الاستراتيجى لنظام التعليم و التربية بناء على

تحليل واثاق و سياسات الجمهورية الإسلامية الإيرانية، ٣٢ (٦٤)، ٤٥-٧٢، 20.1001.1.22516972.1403.32.64.3.2.72-45، DOR: https://dor.net/dor/

الناشر: جامعة الامام الحسين (ع) المؤلفون هذه المقالة متاحة لك بموجب رخصة المشاع الإبداعي (CC BY).

الگوی پیشنهادی ارزیابی راهبردی نظام آموزش و پرورش مبتنی بر تحلیل اسناد و سیاست‌های کلان جمهوری اسلامی ایران

حسن شریفی ستوده^۱ | حیدر نجفی رستاقی^۲ | محمدحسین شاه آبادی^۳ | صادق ذوفن^۴

DOR: 20.1001.1.22516972.1403.32.64.3.2

شماره

۶۴

سال سی یکم

پاییز ۱۴۰۲

صص: ۷۲ - ۴۵

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۲۸ تیر ۱۴۰۱

تاریخ بازنگری: ۱۶ خرداد ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۳۰ مهر ۱۴۰۳

تاریخ انتشار: ۰۱ مهر ۱۴۰۳

شابا چاپی: ۶۹۷۲-۲۲۵۱

الکترونیکی: ۵۱۹۶-۲۶۴۵

چکیده

نظام آموزش و پرورش نقش حائز اهمیتی در تحول فرهنگی و تربیت نسل آتی کشور دارد. از این حیث بازرطراحی و اصلاح سازوکارهای برنامه‌ریزی و نظارت بر این نهاد، نیازمند توجه بیشتری از جانب سیاست‌گذاران است. در همین راستا هدف از پژوهش حاضر، استخراج الگویی برای ارزیابی راهبردی نظام آموزش و پرورش مبتنی بر اسناد و سیاست‌های کلان کشور میباشد. تحقیق حاضر از نوع تحقیق کیفی بوده که با روش مطالعات اسنادی انجام گرفته و به منظور تحلیل و دسته‌بندی یافته‌ها، از روش تحلیل مضمون بهره گیری شده است در یافته‌ها، در بعد «مدیریت و حکمرانی»؛ مؤلفه‌هایی مانند برنامه و بودجه، ارزشیابی و تضمین کیفیت، اصلاح ساختارها و رویه‌ها و گسترش عدالت آموزشی، در بعد «نظام آموزشی»؛ مؤلفه‌های محتوا و کتب درسی، الگوهای یاددهی-یادگیری و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی، در بعد «نظام تربیتی»؛ مؤلفه‌های شش ساحت تربیتی سند تحول، در بعد «نیروی انسانی»؛ مؤلفه‌هایی از جمله گزینش و جذب، آموزش و تربیت و منزلت اجتماعی، در بعد «زیرساخت»؛ مؤلفه‌های تجهیزات و فناوری‌های مدارس و فضاهای آموزشی، معماری و کالبد مدارس و فضاهای آموزشی، زیرساخت‌های آموزشی-تربیتی و در بخش «ارتباطات و تعاملات» مؤلفه‌های تعاملات بیرونی، به همراه شاخص‌های اصلی هریک، استخراج و با نشان دادن ساختار مفهومی ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های مذکور در قالب یک نظام جامع، الگوی ارزیابی راهبردی ارائه شده و در نهایت، توصیه‌های سیاستی، جهت تقویت نظام ارزیابی راهبردی نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران پیشنهاد گردیده‌است.

کلیدواژه‌ها: خط مشی گذاری؛ حکمرانی تربیتی؛ نظام آموزش و پرورش؛ سند تحول بنیادین؛ ارزیابی راهبردی.

۱. دانشجوی دکتری، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبایی (ره)، تهران، ایران

۲. نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، تهران، ایران، (ایمیل، hei.dar.naj.afi@at.ac.ir).

۳. دکتری، دانشکده فرهنگ، علوم اجتماعی و رفتاری دانشگاه باقرالعلوم (ع)، قم، ایران

۴. کارشناسی ارشد، دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران.

استناد: شریفی ستوده، حسن و نجفی رستاقی، حیدر و شاه آبادی، محمدحسین و ذوفن، صادق (۱۴۰۳)، الگوی پیشنهادی ارزیابی راهبردی نظام آموزش و پرورش مبتنی بر تحلیل اسناد و سیاست‌های کلان جمهوری اسلامی ایران، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی،

DOR: <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22516972.1403.32.64.3.2>

۳۲(۶۴)، ۴۵-۷۲.

نویسندگان

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع)

این مقاله تحت لیسانس آفرینندگی مردمی (Creative Commons License- CC BY) در دسترس شما قرار گرفته است

مقدمه و بیان مسئله

وزارت آموزش و پرورش، به عنوان متولی اصلی نظام تعلیم و تربیت رسمی جمهوری اسلامی ایران، وظیفه مدیریت و تحقق سیاست‌های کلان جمهوری اسلامی ایران در تمام ابعاد و عرصه‌های این نظام را بر عهده دارد. البته در این عرصه، نهادهای دیگری مانند شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی آموزش و پرورش نیز به منظور کمک به این سازمان، نقش اساسی ایفا می‌نمایند. از همین جهت نیز سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، برای مشخص نمودن ابعاد و مؤلفه‌های گوناگون این عرصه، تعیین نقش آفرینان، نقش‌ها و وظایف هر یک و ارائه اصول و قواعد مطلوب و شایسته در حکمرانی آموزش و پرورش، به نگارش درآمد. این سند در سال ۱۳۹۰ در قالب دو بخش مجزا؛ یعنی «مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران» و متن اصلی «سند تحول بنیادین آموزش و پرورش» تصویب و منتشر و با ابلاغ نهادهای متولی در تمام ارکان آموزش و پرورش لازم‌الاجرا گردید.

از اینجاست که بررسی و اطمینان از اصل اجرای سند و کیفیت اجرای آن اهمیت ویژه‌ای پیدا می‌کند. از زمان تدوین و ابلاغ سند تحول نیز بحث ارزیابی نحوه اجرا و به‌روزرسانی آن مطرح بوده و در متن سند برای این منظور بازه پنج ساله در نظر گرفته شد (گروه نویسندگان، ۱۳۹۱، الف: ۶۲). اما برای تحقق ارزیابی از نحوه اجرای سند، هنوز به صورت رسمی، نظام شاخص ارزیابی - که جامع ابعاد مختلف موضوعی آموزش و پرورش بر اساس اسناد بالادستی کشور باشد - منتشر نگردیده است و افراد و نهادهای متولی، در این زمینه، صرفاً به شاخص‌های آموزش و پرورش ارجاع می‌دهند، که در سال ۱۳۹۱ در قالب مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش منتشر شد؛ در حالی که شاخص‌های مذکور، سال‌ها قبل از تدوین و انتشار سند تحول و در جلسات شورای عالی آموزش و پرورش به نگارش درآمد و جدیدترین بخش آن، در جلسه ۷۶۰ شورا و در تاریخ ۱۳۸۶/۱۱/۲۳؛ یعنی ۳ سال قبل از شروع جلسات تدوین سند تحول بنیادین، بررسی و تصویب شده است (شرکایی اردکانی و همکاران، ۱۳۹۱).

در مصوبات منتشر شده مذکور، به ازای دو بعد «نظام تربیتی» و «ارتباطات و تعاملات» - که در سند تحول بسیار مورد تأکید و اهمیت واقع شده - شاخصی ارائه نگردیده و در ابعاد دیگر نیز به

برخی از مؤلفه‌ها پرداخته نشده است؛ به عنوان مثال در مضامینی همچون تدوین و اجرایی‌سازی اسناد بالادستی، اصلاح ساختارها و رویه‌ها و ساماندهی مدارس در بعد «مدیریت و حکمرانی» و ارتقاء و توانمندسازی و منزلت اجتماعی در بعد «نیروی انسانی» نیز خلأ تدوین شاخص‌های ارزیابی مشهود است. همچنین شاخص‌های کیفی آن؛ مانند شاخص‌های فرایند و برونداد نهایی، قابل احراز، اندازه‌گیری و گزارش کمی نیست.

آنچه به عنوان «نشانگرهای ارزشیابی نظام آموزش و پرورش و استانداردهای آن» (گروه نویسندگان، ۱۳۹۲) به تصویب جلسه ۸۸۶ شورای عالی آموزش و پرورش رسید نیز صرفاً ذکر ۱۴ مورد از شاخص‌های کیفی بدون سنججه است، همراه با بیان استانداردها و وضعیت مطلوبی برای تنها ۲۹ مورد از همان شاخص‌های مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش، نه چیزی بیش از آن. از طرفی پس از گذشت قریب به ده سال از تصویب و ابلاغ سند مذکور، خلاف بند ۱ و ۵ همان سند، همچنان استاندارد سایر شاخص‌ها و ابزار سنجش شاخص‌های کیفی، همچنان توسط نهاد متولی امر منتشر نشده است.

به همین جهت نیاز به مجموعه‌ای دقیق و جامع؛ به مثابه الگویی با قابلیت تعریف شاخص‌های کارآمد در عرصه سیاست‌گذاری راهبردی و ارزیابی نظام آموزش و پرورش - که نقاط قوت شاخص‌های موجود را حفظ و خلأهای موجود در آن‌ها را پر کند - همچنان یک نیاز جدی است و پاسخی درخور اهمیت موضوع می‌طلبد. چنانچه این مجموعه با محوریت سند تحول بنیادین آموزش و پرورش؛ به عنوان سند مرجع و اصلی نظام تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی و با توجه به اسناد بالادستی و سیاست‌های کلان نظام جمهوری اسلامی تدوین شود می‌تواند ضمن استفاده در جهت مطالعات و ارزیابی راهبردی نظام آموزش و پرورش، کیفیت اجرای خود سند تحول را نیز ارزیابی نموده و گزارش دهد. بر همین اساس در این پژوهش به دنبال استخراج الگویی جهت ارزیابی راهبردی نظام آموزش و پرورش کشور مبتنی بر تحلیل اسناد و سیاست‌های بالادستی کشور خواهیم بود.

به منظور تدوین الگویی جهت ارزیابی راهبردی آموزش و پرورش، لازم است پاسخ یک پرسش اصلی و چهار پرسش فرعی ذیل آن را، به عنوان پرسش‌های پژوهش، بررسی و در نهایت ارائه نماییم؛ پرسش اصلی این است که «الگوی مطلوب جهت ارزیابی راهبردی نظام آموزش و پرورش

مبتنی بر تحلیل اسناد و سیاست‌های کلان جمهوری اسلامی ایران، چیست؟» و سؤالات فرعی عبارتند از: ۱- ابعاد جامع نظام تعلیم و تربیت رسمی جمهوری اسلامی ایران، که تمام مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن را پوشش می‌دهند، کدام‌اند؟ ۲- مؤلفه‌های جامع هر بعد از نظام تعلیم و تربیت رسمی جمهوری اسلامی ایران، چه مواردی است؟ ۳- چه شاخص‌های قابل احراز و سنجشی برای هر یک از این مؤلفه‌ها قابل تعریف است؟ ۴- چگونه می‌توانیم مؤلفه‌های نظام تعلیم و تربیت را به الگوی ارزیابی نظام تعلیم و تربیت تبدیل کنیم؟ ۵- آیا بر اساس فرآیند تحقیق و الگوی استخراجی حاصل از آن می‌توان توصیه‌های سیاستی مشخصی برای متولیان نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، استخراج نمود؟

ارزیابی عملکرد^۱ فرایندی است که به سنجش و اندازه‌گیری، ارزش‌گذاری و قضاوت درباره عملکرد نهاد یا سازمانی در دوره‌ای معین می‌پردازد. (رحیمی، ۱۳۸۵؛ امیران، حسینی، ۱۳۸۰) شایان ذکر است که توجه به ارزیابی عملکرد از رویکرد نظام‌مند، در هر سطحی که انجام شود ناگزیر از آن خواهد بود که فرایند عملکردی را در نظر بگیرد. این موضوع در مؤسسه‌های پژوهشی نیز صادق است. پیش‌نیاز درک علت موفقیت یا شکست نظام‌های ارزیابی پژوهش، برخورداری از نگاه فرایندی است. اصلی‌ترین خطاهایی که به شکست نظام ارزیابی عملکرد منجر می‌شوند عبارتند از: (براون^۲، استیونسون^۳، ۱۹۹۸)

- تأکید بیش از حد بر ارزیابی درونی؛
- تمرکز بیش از حد بر رفتار؛
- ارزیابی برون‌دادهای با ارزش سؤال‌برانگیز برای سازمان؛
- پیچیدگی بیش از حد نظام ارزیابی؛
- ذهنی‌بودن بیش از حد نظام ارزیابی؛
- فقدان ارزیابی درون‌فرایندی و ارائه بازخورد؛
- فقدان ارزیابی برون‌دادها و ارائه بازخورد؛
- عدم ارزیابی پیامدها و ارائه بازخورد؛

1 performance evaluation

2 Brown

3 Stevenson

به همین دلیل زمانی نظام ارزیابی، عملیاتی و مؤثر خواهد بود که:

✓ تمرکز بر ارزیابی بیرونی جایگزین ارزیابی درونی شود. ارزیابی درونی و ارائه بازخورد از آن به عنوان ابزار کنترل درون‌فرایندی مهم است اما برای مقاصد کلان، ارزیابی بیرونی به دلیل اعتبار بیشتر ارزشمندتر است.

✓ به جای توجه به رفتار (فعالیت‌های انجام‌شده)، بر برون‌دادها و پیامدها متمرکز شود. رفتار در هنگام ارزیابی منفرد مهم است، اما برای ارزیابی عملکرد یک سیستم مناسب نیست. در این حالت خروجی‌ها باید از سه بعد کیفیت، کمیت و هزینه با تأکید بر نرخ بازده سرمایه ارزیابی شوند.

✓ فقط دستاوردها یا خروجی‌های ارزشمند ارزیابی شوند.

✓ ساده‌سازی نظام ارزیابی بسیار حیاتی است. شاخص‌های ارزیابی باید نشان‌دهنده جنبه‌های زیادی از عملکرد باشند. از ابداع شاخص‌های مجزا و متفاوت باید پرهیز کرد.

✓ نظام ارزیابی باید عینی باشد. راهی ساده برای عینیت بخشیدن بیشتر به داده‌های کیفی (که عموماً به شدت ذهنی هستند) این است که در ارزیابی کیفیت تا آنجا که ممکن است از داده‌های بیرونی استفاده شود.

همچنین لازم به ذکر است که در منابع ارزیابی، میان چند واژه کلیدی خلط معنایی زیادی وجود دارد، به طوری که اغلب توجه خاصی به تفاوت میان واژه‌هایی همچون بعد، شاخص^۱، معیار و سنجه^۲ نمی‌شود. می‌توان از سطح ارزیابی کلان به خرد به ترتیب آن‌ها را بدین گونه در نظر گرفت:

○ الف. بعد. کلان‌ترین وجهی است که در هر ارزیابی مطرح می‌شود و فضای مورد ارزیابی را با جامعیت (پوشش تمام فضای ارزیابی) و مانعیت (بدون ایجاد همپوشانی و مستقل از هر بخش دیگر) تفکیک می‌کند.

○ ب. شاخص. عامل یا متغیری کمی (یا کیفی) است که به عنوان ابزاری ساده و قابل اعتماد برای اندازه‌گیری موفقیت، انعکاس تغییرات حاصل از مداخله، یا کمک به

1.dimension

2.index

3.measure/ indicator

ارزیابی عملکرد هر یک از ابعاد استفاده می‌شود. (سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه، ۲۰۰۲)

- ج. معیار. نوعی محک، استاندارد یا پیمانانه است که برای ارزیابی میزان برآورده شدن، مطابقت و مناسب بودن گزینه، فعالیت، محصول یا طرح و همچنین نسبت سود به ضرر آن استفاده می‌شود. در واقع معیار، پیمانانه اندازه‌گیری یک شاخص است.
- د. سنج (نشانگر^۱): مشخصه‌ای خاص، مشاهده‌پذیر و اندازه‌پذیر است که می‌تواند برای نشان دادن تغییر یا پیشرفت یک شاخص به منظور دستیابی به معیاری خاص، استفاده شود. برای سنجش هر شاخص دست کم باید یک سنج وجود داشته باشد

ارزیابی راهبردی نیز سطحی از نظام ارزیابی است که فرآیند ارزیابی را در چارچوب منطقی خط‌مشی‌گذاری عمومی و برنامه‌ریزی راهبردی تعریف می‌نماید. با توجه به اینکه در نظام آموزش و پرورش سند تحول بنیادین به عنوان خط‌مشی کلان این سازمان مدنظر می‌باشد، در این پژوهش تلاش می‌گردد که بر اساس اسناد بالادستی نظام آموزش و پرورش خصوصاً سند تحول بنیادین، الگویی جهت پایش و ارزیابی راهبردی در این عرصه ارائه گردد.

اسناد و سیاست‌های کلان مورد نظر پژوهش

ذیل مبانی نظری لازم است مراد از اسناد و سیاست‌های کلان جمهوری اسلامی ایران -مذکور در عنوان- مشخص و به اجمال معرفی شود:

➤ سند تحول بنیادین آموزش و پرورش: سند تحول بنیادین در آذرماه سال ۱۳۹۰

به تصویب نهایی شورای عالی انقلاب فرهنگی رسید. این سند در ۸ فصل تنظیم گشته است. فصل اول سند با عنوان «کلیات»، اصطلاحات و واژگان کلیدی به کار رفته در سند را بررسی و تعریف می‌کند. فصل دوم به «بیانیه ارزش‌ها» و فصل سوم به «بیان مأموریت» وزارت آموزش و پرورش، با مشارکت خانواده، نهادها و سازمان‌های دولتی و غیردولتی اشاره دارد. در فصل چهارم «چشم انداز» نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی کشور و مدرسه تا سال ۱۴۰۴ ترسیم می‌شود. فصل پنجم «هدف‌های کلان» و فصل

1.indicator

ششم نیز «راهبردهای کلان» و ارتباط هر یک از آن‌ها با اهداف کلان را مطرح می‌کند. بخش عمده سند به فصل هفتم؛ یعنی «هدف‌های عملیاتی و راهکارها»، اختصاص دارد و در فصل هشتم نیز «چارچوب نهادی و نظام اجرایی تحول بنیادین آموزش و پرورش» بیان می‌شود (گروه نویسندگان، ۱۳۹۰، الف).

➤ مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی

جمهوری اسلامی ایران: این سند نیز در آذرماه ۱۳۹۰ به همراه «سند تحول بنیادین» منتشر گردید. این متن به این منظور تهیه شده که پشتیبان سند تحول بنیادین در نگارش و اجرا باشد. این سند دارای سه بخش اصلی است: ۱- فلسفه تربیت در جمهوری اسلامی ایران؛ شامل مبانی اساسی، چرایی و چگونگی تربیت، ۲- فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران؛ شامل مبانی اساسی، چرایی و چگونگی تربیت رسمی و عمومی و ۳- رهنامه نظام تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران؛ شامل مشخصات کلی نظام تربیت رسمی و عمومی و الگوهای نظری زیرنظام‌های اصلی سند تحول بنیادین (گروه نویسندگان، ۱۳۹۱، ب).

➤ سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش جمهوری

اسلامی ایران: این ابلاغیه سندی با ۱۳ بند است که رهبر معظم انقلاب، در راستای اجرای بند اول اصل ۱۱۰ قانون اساسی و با مشورت مجمع تشخیص مصلحت نظام، در تاریخ ۱۰ اردیبهشت ۱۳۹۲ تنظیم و به سران قوای سه‌گانه و رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام ابلاغ نمودند (خامنه‌ای: ۱۳۹۲). این سیاست‌ها؛ به عنوان قواعد پیاده‌سازی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و تحقق اصل و ماهیت تحول بنیادین، می‌تواند چراغ راه آموزش و پرورش به حساب آید.

➤ برنامه درسی ملی: کار تحقیق، پژوهش و تدوین سند «برنامه درسی ملی جمهوری

اسلامی ایران»، از اسفند ماه ۱۳۸۴ با تشکیل دبیرخانه طرح در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی آغاز شد و در تاریخ ۲۸ اسفند ۱۳۹۱ برای اجرا، توسط وزیر آموزش و پرورش، به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی ابلاغ گردید. متن سند شامل مباحثی مانند مبانی فلسفی و علمی برنامه درسی ملی، چشم‌انداز، اصول ناظر بر

- برنامه‌های درسی و تربیتی، رویکرد و جهت‌گیری کلی، الگوی هدف‌گذاری، هدف کلی برنامه‌های درسی و تربیتی، شایستگی‌های پایه و... است (گروه نویسندگان، ۱۳۹۱).
- **مصوبات کلی شورای عالی انقلاب فرهنگی:** این مجموعه شامل تمامی مصوبات کلی و عمومی شورای عالی آموزش و پرورش؛ در سال‌های ۱۳۵۸ تا ۱۳۹۰ بوده و از آنجا که بر اساس ماده ۵ قانون تشکیل شورای عالی آموزش و پرورش - مصوبات این شورا در حدود اختیارات قانونی آن برای تمامی نهادها و موسسات ذیربط لازم‌الاجراست، در قالب ویرایش جدیدی منطبق با اصلاحات و تغییرات قوانین و مقررات، منتشر گردید تا مسئولین آموزش و پرورش و مدیران مدارس نسبت به اجرای دقیق و همه‌جانبه دستورالعمل‌های آن اقدام نمایند (شرکایی اردکانی و همکاران، ۱۳۹۱).
- **برنامه ششم توسعه در حوزه آموزش و پرورش:** قانون برنامه ششم توسعه مشتمل بر ۱۲۴ ماده و ۱۲۸ تبصره، ۱۴ اسفند ۱۳۹۵ در مجلس شورای اسلامی تصویب شد. قسمت‌های مختلفی از این قانون به موضوع آموزش و پرورش و مسائل آن می‌پردازد ولی بخش عمده و اصلی که در آن، به این حوزه ورود می‌کند بخش دوازدهم و ماده ۶۳ است که اقداماتی را در جهت تحول در نظام تعلیم و تربیت بر عهده دولت گذاشته‌است. از اقدامات مورد اشاره در این سند می‌توان مواردی مانند لزوم اجرای سند تحول، تهیه نظام رتبه‌بندی معلمان، ارتقای جایگاه آموزش و پرورش، توسعه و تسهیل سفرهای فرهنگی دانش‌آموزی به ویژه اردوهای زیارتی و راهیان نور و تأمین اعتبار مورد نیاز آموزش و پرورش جهت جذب معلم از مسیر دانشگاه‌های فرهنگیان و شهید رجایی را نام برد (گروه نویسندگان، ۱۳۹۵).
- **نقشه جامع علمی کشور:** نقشه جامع علمی کشور نیز به عنوان سند راهبردی کشور در عرصه آموزش عالی و علم و فناوری در پنج فصل به نگارش درآمده است. در فصل اول «ارزش‌های بنیادین نقشه جامع علمی کشور» طرح گردیده‌است. در فصل دوم «وضع مطلوب علم و فناوری»، در فصل سوم «اولویت‌های علم و فناوری کشور»، در فصل چهارم «راهبردها و اقدامات ملی برای توسعه علم و فناوری در کشور» و در فصل پنجم نیز «چارچوب نهادی علم و فناوری و نوآوری» طرح گردیده‌است (گروه نویسندگان، ۱۳۹۰، پ).

پیشینه پژوهش

در زمینه ارزیابی نظام آموزش و پرورش مطالعات و پژوهش‌هایی به انجام رسیده است. از این میان دو پژوهش با عناوینی بسیار مشابه به انجام رسیده است که لازم است به سبب اهمیت بالای آن‌ها در ابتدا بررسی شوند تا تفاوت آن‌ها با پژوهش پیش رو به روشنی مشخص گردد و کارویژه و هدف پژوهش حاضر به صورت شفاف‌تر تبیین شود. پس از آن، سایر پژوهش‌ها نیز به جهت میزان ارتباط و نزدیکی عنوان و محتوا با تحقیق حاضر، ذکر و بررسی می‌شوند:

عظیمی (۱۳۹۹) در مطالعه‌ای با هدف تدوین شاخص‌های ارزیابی عملکرد نظام آموزش و پرورش در اجرای سند تحول بنیادین، اذعان داشته که بر اساس نتایج به دست آمده، مناسب بودن تخصص و تجربه ریاست آموزش و پرورش برای مدیریت و رهبری، تعداد اعضای هیئت علمی و کارشناسان خبره، میزان نوآوری، ابتکار و خلاقیت در فرایندهای اجرای سند، اجرای دوره و کارگاه آموزشی مبتنی بر نیازسنجی و استفاده از رویه‌ای روشن، نظام‌مند و علمی برای نیازسنجی جزء شاخص‌های اول تا پنجم ارزیابی اجرای سند تحول توسط آموزش و پرورش است. پژوهش مذکور، صرفاً شاخص‌های ارزیابی اجرای سند تحول بنیادین را احصاء نموده و بررسی ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های نهایی نشان می‌دهد که در زمینه ارزیابی عملکرد نظام آموزش و پرورش، بسیاری از مؤلفه‌ها، ابعاد و شاخص‌های آن‌ها را پوشش نمی‌دهد؛ مثلاً در مبحث نظام آموزشی، مؤلفه محتوا و کتب درسی؛ در بعد نظام تربیتی مؤلفه‌هایی مانند تربیت عبادی، زیستی، اجتماعی و...؛ در بعد ارتباطات و تعاملات مؤلفه‌هایی مانند تعامل با خانواده، جامعه، رسانه و بین الملل و سایر ابعاد و مؤلفه‌هایی که از متن سند تحول نیز استخراج می‌گردد و در پژوهش پیش رو ذکر می‌گردد، مورد احصاء قرار نگرفته است. از این رو احتمال می‌رود که پژوهش فوق، نه تنها در ارزیابی عملکرد نظام آموزش و پرورش، که در ارزیابی صرف اجرای سند تحول نیز نگاه کامل و جامعی نداشته باشد. به عنوان نمونه در زمینه برون‌داد صرفاً به «دست‌آوردهای سند در آموزش و پرورش» بسنده نموده و این دست‌آوردها را نیز فقط در دو شاخص «تعداد کتاب‌های ترجمه‌شده در ارتباط با مفاهیم سند» و «تعداد و کیفیت سخنرانی‌ها، همایش‌ها، نشریات و نمایشگاه‌های برگزار شده» منحصر نموده و به نظام‌های آموزشی و تربیتی که از دست‌آوردهای سند محسوب

می‌شوند و لازم است برای ارزیابی تحقق سند، وضعیت تحقق این نظام‌ها روشن گردد، هیچ اشاره‌ای نمی‌کند.

همچنین در تحقیقی دیگر صرفاً برخی از ویژگی‌ها و مؤلفه‌های مهم موجود در سند تحول، ذکر و به اجمال شرح داده شده‌است؛ مانند استعدادیابی فراگیران، روش‌های نوین تدریس، غنی کردن برنامه‌های درسی و فضای آموزشی و ذکر برخی از چالش‌های سند تحول بنیادین در مقابل تعالیم اسلامی (محمدی محمودعلیلو، محبی، محمدی، ۱۳۹۴). موجز بودن بیش از حد، اتخاذ رویکرد سوگیرانه در استخراج شاخص‌ها، محدودیت شاخص‌ها و عدم جامعیت آن‌ها نشان از نقص این تحقیق بوده و این موارد، از جمله تفاوت‌های پژوهش پیش رو با تحقیق مذکور است.

همچنین در مطالعه‌ای (قلی‌پور، فانی، راغب، امیری، مهرمحمدی، ۱۳۹۷)، خط‌مشی‌گذاری با رویکرد قابلیت، مستلزم به‌کارگیری الگوی خط‌مشی‌گذاری با عناصر رویکرد قابلیت؛ به عنوان محتوای خط‌مشی‌ها، دانسته شده‌است. در این الگو، شورای عالی آموزش و پرورش، جلوه نظام متولی خط‌مشی‌گذاری شناخته شده، که متولی ارتباطات بیرونی است و به سبب داشتن آزادی‌های لازم، برای توسعه قابلیت‌ها و تبدیل آن‌ها به کارکردها، در بستر فرهنگ و نظام ارزشی، فعالیت می‌کند.

در مطالعه مشابه دیگری اکبری، نویدبخش و بختیاری فایندری (۱۳۹۵)، با مرور سیاست‌گذاری در آموزش و پرورش، جمع‌بندی نقاط ضعف و قوت آن و نیز با لحاظ اقتضائات بومی ناشی از ویژگی‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی کشور، شاکله مفهومی و نظام‌مند سیاست‌گذاری در آموزش و پرورش را ارائه نموده‌اند، که با توجه به یافته‌های پژوهشی آن استنباط می‌شود که مقوله محوری در پژوهش‌های نظام آموزشی «جمع‌آوری، تجزیه، تحلیل و انتشار اطلاعات» است. سایر داده‌ها نیز ذیل سه مقوله قرار گرفتند: (۱) پژوهش و ارزیابی، (۲) تصمیم‌سازی و (۳) تعاملات ویژه با محیط.

تحقیق نویدادهم و صادق زاده قمصری (۱۳۹۴) نیز به طراحی الگوی سیاست‌گذاری فرهنگی نظام آموزش و پرورش؛ بر اساس نظرات خبرگانی پرداختند. در این پژوهش مدیران و کارشناسان دولتی و غیردولتی مرتبط با آموزش و پرورش، اعضای حقیقی و حقوقی شورای عالی انقلاب

فرهنگی، وزیر آموزش و پرورش، معاونین، مدیران و کارشناسان ارشد وزارتخانه و سایر سازمان‌های ذیل آن مجموعه مشارکت داشته‌اند.

نویدادهم (۱۳۹۱) در پژوهشی دیگر با بررسی الزامات مدیریتی تحول بنیادین، مجموعه‌ای از هنجارهای فرایند برنامه‌ریزی، سازماندهی، هدایت و رهبری، نظارت و کنترل تحول آموزش و پرورش را واکاوی و احصاء می‌نماید تا با پایبندی به آن‌ها، دستیابی به اهداف تحولی تسریع و تسهیل یافته و اثربخشی و کارآمدی حرکت تحولی، با صرف حداقل هزینه و حداکثر بهره‌وری ارتقاء یابد.

در مطالعه‌ای دیگر در این زمینه طالبی، سیدنظری و سودی (۱۳۹۶) با تاکید بر نقش سیاست‌گذاری آموزشی در توسعه علم و فناوری، با استفاده از نگاه نظام‌مند و لحاظ تمام عوامل حاکم بر درون‌دادها، فرایندها، برون‌دادهای نظام آموزشی و تعامل میان نظام آموزشی با دیگر نظام‌ها، به ارائه مدل ادراکی سیاست‌گذاری در آموزش و پرورش ایران پرداخته‌اند.

یافته‌های مطالعه بزرگی نژاد و زارعی (۱۳۹۶) نیز نشان می‌دهد که طبق نظر متفکران در سی سال گذشته، با توجه به افزایش هزینه‌ها و کاهش کیفیت به‌وجود آمده و مشکلات متبوع آن‌ها، سه نیاز اساسی در حوزه آموزش و پرورش از اهمیت بیشتری برخوردار هستند: ۱- توجه به کیفیت، ۲- افزایش منابع مالی تولید محتوای آموزشی و آموزش و تربیت نیروی انسانی شایسته و ۳- اصلاح مدیریت و امور اجرایی و حمایت معنوی و علمی از نظام آموزش و پرورش.

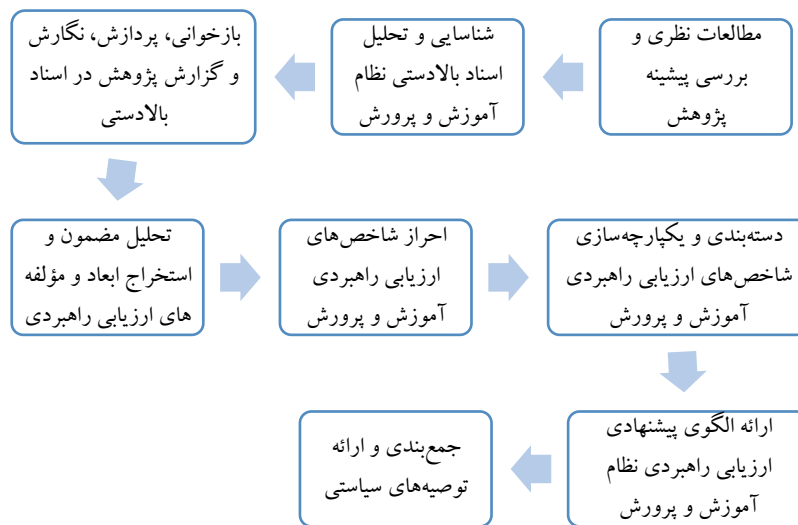
روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش که از نوع تحقیق کیفی است از دو روش اسنادی و تحلیل محتوا -از نوع تحلیل مضمون- استفاده شده‌است. از روش اسنادی به منظور گردآوری و تحلیل اولیه مفاهیم بهره‌گیری شده‌است. در روش اسنادی با بهره‌گیری نظام‌مند و منظم از داده‌های اسنادی در سطوح کشف، گردآوری، دسته‌بندی و ارزیابی محتوا پژوهش انجام می‌شود (ایمان، نوشادی، ۱۳۹۰؛ صادقی فسایی، عرفان‌منش، ۱۳۹۴). در این پژوهش محققین بر اساس مراحل علمی اجرای روش اسنادی که ذکر خواهد شد به گردآوری و تحلیل اولیه مطالب پرداخته‌اند: ۱- انتخاب موضوع، تعیین اهداف و سوالات ۲- بررسی‌های اکتشافی و پیشینه پژوهش ۳- انتخاب رویکرد نظری ۴-

جمع‌آوری منابع، نمونه‌گیری و فنون بررسی منابع ۵- بهره‌گیری از فنون بازخوانی منابع ۶- پردازش، نگارش و گزارش پژوهش (همان).

لازم به ذکر است که یک پژوهش می‌تواند تماماً بر اساس مراحل اجرای روش اسنادی طراحی شود و یا صرفاً در بخشی از تحقیق به ویژه «مرور پژوهش‌های پیشین» و «چارچوب نظری» مورد استفاده قرار گیرد. اما برای کدگذاری و تعیین شبکه ارتباطی مفاهیم و تبدیل آن به الگوی ارزیابی نظام آموزش و پرورش، مفاهیم مستخرج به صورت مجدد، با روش تحلیل مضمون دسته‌بندی شده و شبکه ارتباطی آن‌ها با یکدیگر از این طریق مشخص گردید. تحلیل مضمون، روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. این روش، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (عابدی جعفری، تسلیمی، فقیهی و شیخ‌زاده، ۱۳۹۰؛ براون و کلارک، ۲۰۰۶).

در این پژوهش مبتنی بر روش مطالعات اسنادی و تحلیل مضمون، فرایند زیر جهت احصای ابعاد، مؤلفه و شاخص‌های ارزیابی راهبردی نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران به انجام رسیده که قابل مشاهده است:

نمودار ۱. نقشه عملی پژوهش

یافته‌های پژوهش

تحلیل مضامین اسناد بالادستی حوزه آموزش و پرورش

در مراحل اول تا چهارم پژوهش، ابتدا تمام منابع درون اسناد بالادستی و مطالعات و پژوهش‌های ناظر به آن‌ها بررسی و از این میان، بالغ بر ۲۴۰ شاخص، استخراج و تحلیل شد. سپس با در نظر گرفتن دو منبع؛ یعنی «راهبردها و هدف‌های عملیاتی و راهکارهای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش» و «سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش کشور» و مضامین آن‌ها - به عنوان مرجع اصلی، اولیه و به‌روز اسناد بالادستی و سیاست‌های کلان جمهوری اسلامی در این حوزه - به منظور تعیین شبکه و چارچوب کلی ابعاد کلان موضوعات و مسائل آموزش و پرورش، در جهت عرضه سایر مضامین به آن‌ها و تجمیع مضامین هم‌معنی و پرتکرار، دسته‌بندی و یکپارچه‌سازی شاخص‌های ارزیابی راهبردی آموزش و پرورش صورت گرفت و در مرحله بعدی پس از بررسی و پالایش‌های مکرر، به الگوی پیشنهادی ارزیابی راهبردی نظام آموزش و پرورش دست یافته و آن را با ارائه به چندین نفر از استادان و کارشناسان این حوزه - از دست‌اندرکاران و مدیران حوزه آموزش و پرورش، فارغ‌التحصیلان ممتاز ارشد و دکتری و اساتید رشته‌های مرتبط با سیاست‌گذاری عمومی و تعلیم و تربیت به تأیید خبرگانی رساندیم. در این بخش - هم به عنوان نمونه جهت مشاهده نحوه استخراج مضامین، هم به عنوان ارائه مضامین اصلی و معیار دسته‌بندی سایر مضامین - مضامین مستخرج از سند تحول بنیادین و سیاست‌های کلی ایجاد تحول ارائه می‌گردد:

جدول ۱. نمونه مضامین مستخرج از اسناد بالادستی حوزه آموزش و پرورش

ردیف	مضامین مستخرج	منبع
۱	نظام تعلیم و تربیت اسلامی	راهبرد ۱ سند تحول بنیادین
۲	برنامه درسی، تربیت معلم و تأمین منابع انسانی، راهبری و مدیریت، تأمین و تخصیص منابع مالی، تأمین فضا، تجهیزات و فناوری-پژوهش و ارزشیابی	راهبرد ۳ سند تحول بنیادین
۳	توسعه و نهادینه کردن عدالت آموزشی و تربیتی	راهبرد ۴ سند تحول بنیادین
۴	مشارکت اثربخش و مسئولیت‌پذیری جامعه در نظام تعلیم و تربیت	راهبرد ۵ سند تحول بنیادین
۵	گسترش و تعمیق فرهنگ پژوهش و ارزشیابی، خلاقیت و نوآوری، نظریه‌پردازی و مستندسازی تجربیات علمی-تربیتی بومی	راهبرد ۶ سند تحول بنیادین
۶	بهره‌مندی هوشمندانه از فناوری‌های نوین	راهبرد ۷ سند تحول بنیادین

جدول ۱. نمونه مضامین مستخرج از اسناد بالادستی حوزه آموزش و پرورش

ردیف	مضامین مستخرج	منبع
۷	تعامل اثربخش با سایر نهادها و دستگاه‌های مرتبط به ویژه نهاد خانواده و رسانه	راهبرد ۸ سند تحول بنیادین
۸	استقرار نظام مدیریت اثربخش، کارآمد، مسئولیت‌پذیر و پاسخگو و بسترسازی برای استقرار نظام کارآمد منابع و مصارف	راهبرد ۹ سند تحول بنیادین
۹	ارتقاء معرفت و بصیرت دینی، انقلابی و سیاسی برای رشد و تعالی معنوی و اخلاقی معلمان و دانش‌آموزان	راهبرد ۱۱ سند تحول بنیادین
۱۰	بازنگری و بازسازی ساختارها و رویه‌ها در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی	راهبرد ۱۲ سند تحول بنیادین
۱۱	توسعه مستمر شایستگی‌ها و توانمندی‌های اعتقادی، تربیتی، علمی و حرفه‌ای فرهنگیان	راهبرد ۱۳ سند تحول بنیادین
۱۲	توسعه ظرفیت‌ها و توانمندی‌های آموزشی و پرورشی برای حضور فعال و سازنده در صحنه‌های بین‌المللی و منطقه‌ای	راهبرد ۱۴ سند تحول بنیادین
۱۳	ارتقاء کیفی در حوزه‌های بینش، دانش، مهارت، تربیت و سلامت روحی و جسمی دانش‌آموزان	بند ۱ سیاست‌های تحول در آموزش و پرورش
۱۴	ریشه‌کن کردن بی‌سوادی	بند ۱ سیاست‌های تحول در آموزش و پرورش
۱۵	رشد و شکوفایی استعدادها	بند ۱ سیاست‌های تحول در آموزش و پرورش
۱۶	ارتقاء کیفیت نظام تربیت معلم و افزایش مستمر شایستگی‌ها و توانمندی‌های علمی، حرفه‌ای و تربیتی فرهنگیان	بند ۱-۳ سیاست‌های تحول در آموزش و پرورش
۱۷	روزآمد ساختن برنامه‌های درسی مراکز و دانشگاه‌های تربیت معلم	بند ۱-۳ سیاست‌های تحول در آموزش و پرورش
۱۸	شیوه‌های یاددهی و یادگیری برای پرورش معلمان با انگیزه، کارآمد، متدین، خلاق و اثربخش	بند ۱-۳ سیاست‌های تحول در آموزش و پرورش
۱۹	بازنگری در شیوه‌های جذب، تربیت، نگهداشت و به‌کارگیری بهینه نیروی انسانی مورد نیاز آموزش و پرورش	بند ۲-۳ سیاست‌های تحول در آموزش و پرورش
۲۰	بسترسازی برای جذب معلمان کارآمد	بند ۲-۳ سیاست‌های تحول در آموزش و پرورش
۲۱	اعتلای منزلت اجتماعی معلمان	بند ۳-۳ سیاست‌های تحول در آموزش و پرورش
۲۲	رفع مشکلات مادی و معیشتی فرهنگیان	بند ۳-۳ سیاست‌های تحول در آموزش و پرورش
۲۳	توسعه مهارت حرفه‌ای و توانمندی‌های علمی و تربیتی معلمان با ارتقاء کیفی آموزش‌های ضمن خدمت	بند ۴-۳ سیاست‌های تحول در آموزش و پرورش
۲۴	استقرار نظام ارزیابی و سنجش صلاحیت‌های عمومی، تخصصی و حرفه‌ای معلمان مبتنی بر شاخص‌های آموزشی، پژوهشی، فرهنگی و تربیتی برای ارتقاء	بند ۵-۳ سیاست‌های تحول در آموزش و پرورش

پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی

جدول ۱. نمونه مضامین مستخرج از اسناد بالادستی حوزه آموزش و پرورش

ردیف	مضامین مستخرج	منبع
۲۵	استقرار نظام پرداخت‌ها بر اساس تخصص، شایستگی‌ها و عملکرد رقابتی مبتنی بر نظام رتبه‌بندی حرفه‌ای معلمان	بند ۳-۷ سیاستهای تحول در آموزش و پرورش
۲۶	ایجاد تحول در نظام برنامه‌ریزی آموزشی و درسی	بند ۴ سیاستهای تحول در نظام آموزش و پرورش
۲۷	توسعه فرهنگ تفکر، تحقیق، خلاقیت و نوآوری	بند ۴-۲ سیاستهای تحول در نظام آموزش و پرورش
۲۸	تبیین اندیشه دینی-سیاسی انقلابی	بند ۴-۳ سیاستهای تحول در نظام آموزش و پرورش
۲۹	توسعه فرهنگ و معارف اسلامی و یادگیری قرآن	بند ۴-۴ سیاستهای تحول در نظام آموزش و پرورش
۳۰	تحول بنیادین شیوه‌های ارزشیابی دانش‌آموزان	بند ۴-۵ سیاستهای تحول در نظام آموزش و پرورش
۳۱	تقویت آداب و مهارت‌های زندگی و توانایی حل مسائل	بند ۴-۷ سیاستهای تحول در نظام آموزش و پرورش
۳۲	تقویت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای	بند ۴-۸ سیاستهای تحول در نظام آموزش و پرورش
۳۳	اهتمام به تربیت و پرورش مبتنی بر فلسفه‌ی تعلیم و تربیت اسلامی	بند ۵ سیاستهای تحول در نظام آموزش و پرورش
۳۴	ارتقاء معرفت و بصیرت دینی برای رشد و تعالی معنوی و اخلاقی	بند ۵-۱ سیاستهای تحول در نظام آموزش و پرورش
۳۵	ارتقاء سلامت جسمی و روحی معلمان و دانش‌آموزان	بند ۵-۲ سیاستهای تحول در نظام آموزش و پرورش
۳۶	پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی	بند ۵-۲ سیاستهای تحول در نظام آموزش و پرورش
۳۷	ارتقاء تربیت عقلانی و رشد بینش دینی، سیاسی و اجتماعی دانش‌آموزان	بند ۵-۳ سیاستهای تحول در نظام آموزش و پرورش
۳۸	وحدت و همبستگی ملی، وطن‌دوستی و مقابله هوشمندانه با تهاجم فرهنگی	بند ۵-۳ سیاستهای تحول در نظام آموزش و پرورش
۳۹	پاسدداشت استقلال، آزادی، مردم‌سالاری دینی و منافع ملی	بند ۵-۳ سیاستهای تحول در نظام آموزش و پرورش
۴۰	رشد و شکوفایی ذوق و استعدادهاى فرهنگی و هنری	بند ۴-۵ سیاستهای تحول در نظام آموزش و پرورش
۴۱	تقویت روحیه‌ی نشاط و شادابی در دانش‌آموزان	بند ۴-۵ سیاستهای تحول در نظام آموزش و پرورش

جدول ۱. نمونه مضامین مستخرج از اسناد بالادستی حوزه آموزش و پرورش

ردیف	مضامین مستخرج	منبع
۴۲	توسعه تربیت بدنی و ورزش در مدارس	بند ۵-۵ سیاست‌های تحول در نظام آموزش و پرورش
۴۳	تحول در ساختار مالی، اداری و نظام مدیریتی	بند ۶ سیاست‌های تحول در نظام آموزش و پرورش
۴۴	بازمهندسی ساختار اداری	بند ۶-۱- سیاست‌های تحول در نظام آموزش و پرورش
۴۵	رعایت اولویت در بودجه مورد نیاز آموزش و پرورش	بند ۶-۲- سیاست‌های تحول در نظام آموزش و پرورش
۴۶	بهبود مدیریت منابع و مصارف با هدف ارتقاء کیفیت و بهره‌وری نظام آموزش و پرورش	بند ۶-۳- سیاست‌های تحول در نظام آموزش و پرورش
۴۷	بهبود فضای زیرساخت‌های کالبدی و تجهیزات مدارس	بند ۷ سیاست‌های تحول در نظام آموزش و پرورش
۴۸	ضابطه‌مندسازی، به‌سازی، زیباسازی، مقاوم‌سازی و مضمون‌سازی مدارس با رعایت اصول معماری اسلامی ایرانی	بند ۷-۱- سیاست‌های تحول در نظام آموزش و پرورش
۴۹	احداث واحدهای آموزشی و پرورشی جدید	بند ۷-۲- سیاست‌های تحول در نظام آموزش و پرورش
۵۰	تجهیز مدارس به فناوری اطلاعاتی و ارتباطی	بند ۷-۴- سیاست‌های تحول در نظام آموزش و پرورش
۵۱	تقویت آموزش و پرورش مناطق مرزی	بند ۹ سیاست‌های تحول در نظام آموزش و پرورش
۵۲	دورنگهداشتن محیط آموزش و پرورش از دسته‌بندی‌های سیاسی	بند ۱۰ سیاست‌های تحول در نظام آموزش و پرورش
۵۳	هماهنگی و انسجام بین اهداف، سیاست‌ها، برنامه‌ها و محتوای تعلیم و تربیت در آموزش و پرورش، آموزش عالی و سایر دستگاه‌های مرتبط	بند ۱۱ سیاست‌های تحول در نظام آموزش و پرورش
۵۴	ارتقاء جایگاه آموزش و پرورش از نظر شاخص‌های کمی و کیفی در سطح منطقه و جهان	بند ۱۲ سیاست‌های تحول در نظام آموزش و پرورش
۵۵	استقرار نظام جامع رصد، نظارت، ارزیابی و تضمین کیفیت در نظام آموزش و پرورش	بند ۱۳ سیاست‌های تحول در نظام آموزش و پرورش
۵۶	تقویت بنیان خانواده و کمک به افزایش سطح توانایی‌ها و مهارت‌های خانواده	بند ۴ هدف‌های عملیاتی و راهکارها سند تحول
۵۷	تنوع‌بخشی به محیط‌های یادگیری	بند ۶ هدف‌های عملیاتی و راهکارها سند تحول
۵۸	جلب مشارکت ارکان سهیم و مؤثر و بخش عمومی و غیردولتی	بند ۹ هدف‌های عملیاتی و راهکارها سند تحول

جدول ۱. نمونه مضامین مستخرج از اسناد بالادستی حوزه آموزش و پرورش

ردیف	مضامین مستخرج	منبع
۵۹	ارتقاء منزلت اجتماعی و جایگاه حرفه‌ای منابع انسانی	بند ۱۰ هدف‌های عملیاتی و راهکارها سند تحول
۶۰	بازمهندسی سیاست‌ها و بازتنظیم اصول حاکم بر برنامه درسی تربیت معلم	بند ۱۱ هدف‌های عملیاتی و راهکارها سند تحول
۶۱	طراحی سیاست‌های مناسب برای ارتقای شیوه‌های جذب، تربیت و نگهداشت معلمان در آموزش و پرورش	بند ۱۱ هدف‌های عملیاتی و راهکارها سند تحول
۶۲	الگوی جبران خدمات و تأمین رفاه نیروی انسانی درخور منزلت فرهنگیان	بند ۱۲ هدف‌های عملیاتی و راهکارها سند تحول
۶۳	استقرار نظام ارزشیابی و تضمین کیفیت	بند ۱۹ هدف‌های عملیاتی و راهکارها سند تحول
۶۴	تأمین، تخصیص و تنوع بخشی به منابع مالی، مدیریت مصارف	بند ۲۰ هدف‌های عملیاتی و راهکارها سند تحول
۶۵	بازنگری و بازمهندسی ساختارها و رویه‌ها و روش‌ها	بند ۲۱ هدف‌های عملیاتی و راهکارها سند تحول
۶۶	توسعه ظرفیت پژوهش و نوآوری، نظریه‌پردازی و مستندسازی تجربیات تربیتی بومی	بند ۲۳ هدف‌های عملیاتی و راهکارها سند تحول

یکپارچه‌سازی مضامین و الگوی پیشنهادی ارزیابی راهبردی

بر اساس آنچه در جدول قبل ارائه شد و به منظور یکپارچه‌سازی مضامین و الگوی پیشنهادی سیاست‌گذاری و ارزیابی راهبردی نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، مضامین مستخرج را در دیگر اسناد بالادستی جستجو کرده و مدل پیشنهادی خود را مطابق جدول زیر تنظیم نمودیم.

مطابق این مدل، بر اساس تحلیل جامع مضامین و مفاهیم درون اسناد و دسته‌بندی و تأیید کارشناسان و خبرگان تعلیم و تربیت با رویکردی اکتشافی و خلاقانه، ابعاد اصلی نظام آموزش و پرورش رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران در ۶ عنوان ارائه می‌شود که عبارتند از **مدیریت و حکمرانی، نظام آموزشی، نظام تربیتی، منابع انسانی (معلمان، کارکنان و مدیران)، زیرساخت و ارتباطات و تعاملات**. ذیل این ابعاد، ۳۱ مؤلفه و بالغ بر ۳۰۰ شاخص شناسایی گردید. مدل مذکور در قالب جدول ذیل با ذکر ابعاد، مؤلفه‌ها، ۹۷ شاخص - به عنوان نمونه

شاخص‌های جدیدتر، کاربردی‌تر و احصاء‌پذیرتر نسبت به شاخص‌های متعارف - و منابع استخراج هر کدام از آن‌ها ارائه می‌گردد:

جدول ۲. ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخصهای ارزیابی راهبردی نظام آموزش و پرورش مبتنی بر اسناد بالادستی

ابعاد	مؤلفه‌ها	نمونه شاخص‌ها	منبع	
۱ مدیریتی و حکمرانی	تدوین و اجرایی سازی اسناد بالادستی	وضعیت تدوین و طراحی اسناد بالادستی و زیرنظام های تخصصی	راهبرد ۳ سند تحول بنیادین	
		برنامه‌های عملیاتی و قواعد مدون مرتبط با اسناد بالادستی	بند ۹ هدف‌های عملیاتی و راهکارهای سند تحول بنیادین	
		درصد اجرایی شدن اسناد بالادستی آموزش و پرورش		
	برنامه و بودجه	سهم آموزش و پرورش از بودجه به تفکیک جاری، عمرانی و کل	سهم آموزش و پرورش از بودجه آموزش و پرورش	بند ۲۰ هدف‌های عملیاتی و راهکارهای سند تحول بنیادین
		سهم فصول هزینه در ترکیب بودجه آموزش و پرورش	ارزش ریالی منابع مجذوب از موسسات	بند ۶ سیاست‌های تحول ^۱ زیرنظام منابع مالی
		ارزش ریالی منابع مجذوب از کمک‌های مردمی	ارزش ریالی منابع مجذوب از کمک‌های مردمی	شاخص‌های مالی در مصوبات کلی ^۲
		میزان خسارات و اتلاف منابع مالی آموزش و پرورش		
ارزشیابی و تضمین کیفیت	حجم ارزیابی‌های دوره‌ای پنج ساله (سنجش‌پذیری)	درصد رشد سالانه شاخص‌های برون‌داد واسطه‌ای	بند ۵ و ۸ و ۱۹ هدف‌های عملیاتی و راهکارهای سند تحول	
	دانش آموزان	درصد رشد سالانه شاخص‌های برون‌داد نهایی دانش آموزان	زیرنظام رهبری و مدیریت تربیتی	
	درصد رشد سه‌ساله شاخص‌های نظام آموزشی و نظام تربیتی		بند ۳ شاخص‌های ارزشیابی مصوبات کلی	
اصلاح ساختارها و رویه‌ها	درصد کاهش تعداد واحدهای اداری متناسب با مدیریت کارآمد	تعداد ارکان و رویه‌های تمرکزگرا و غیرمشارکتی حذف‌شده	راهبرد ۱۲ سند تحول	
			بند ۶ سیاست‌های تحول	
گسترش عدالت آموزشی	حجم رشد سالانه شاخص‌های دسترسی به آموزش و پرورش	حجم رشد سالانه شاخص‌های اشتغال به تحصیل	راهبرد ۴ و بند ۵ هدف‌های عملیاتی و راهکارهای سند تحول بنیادین	
		دانش آموزان	شاخص‌های دسترسی به آموزش	

۱ سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، ابلاغی مقام معظم رهبری، اردیبهشت

۱۳۹۲

۲ شاخص‌های مصوبات کلی شورای عالی آموزش و پرورش

پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی

جدول ۲. ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخصهای ارزیابی راهبردی نظام آموزش و پرورش مبتنی بر اسناد بالادستی

ابعاد	مؤلفه‌ها	نمونه شاخص‌ها	منبع
		حجم رشد سالانه شاخص‌های ترکیب جمعیت دانش آموزی	و پرورش، پوشش تحصیلی و ترکیب جمعیت دانش آموزی در مصوبات کلی بند ۶ و ۹ سیاست‌های تحول
		گسترده‌گی تنوع دهک‌های اقتصادی دانش آموزان	
		گسترده‌گی تنوع شخصیت، استعداد و توانایی ذهنی دانش آموزان	
	مدیریت دانش، پژوهش و تجربه‌نگاری	ارزش ریالی برنامه و بودجه مصوب مناطق کمتر توسعه‌یافته و مرزی	
		حجم آثار علمی، کاربردی، پژوهشی و تجارب ثبت‌شده در آموزش و پرورش	راهبرد ۳ و ۶ سند تحول بنیادین بند ۲۳ هدف‌های عملیاتی و راهکارهای سند تحول بنیادین بند ۳-۲ شاخص‌های ارزشیابی مصوبات کلی زیرنظام پژوهش و ارزشیابی
		ارزش ریالی پژوهش‌های تحت پوشش آموزش و پرورش	
	ساماندهی مدارس	حجم پژوهش‌های به کار رفته در تصمیم‌سازی‌ها یا تصمیم‌گیری‌ها	
		حجم محافل نظریه‌پردازی و آزاداندیشی آموزش و پرورش	
		سهم برنامه‌های نوآورانه و ابداعی مدارس	بند ۷ سیاست‌های تحول بند ۶ و ۷ هدف‌های عملیاتی و راهکارهای سند تحول بنیادین بخش چشم‌انداز سند تحول بنیادین
	توسعه سوادآموزی	سهم مدرسه در تصمیم‌سازی برای نظام آموزش و پرورش ^۱	
		میزان پیشرفت برنامه جامع ساماندهی مدارس و آموزشگاه‌های آزاد	
		میزان پیشرفت طراحی و اجرای نظام رتبه‌بندی مدارس و موسسات	
	محتوا و کتب درسی دانش آموزان	میزان بی‌سوادی یا کم‌سوادی	بند ۱ سیاست‌های تحول شاخص‌های سوادآموزی در مصوبات کلی
		نرخ اشتغال به سوادآموزی	
		نسبت سوادآموز به آموزشیار	
		انطباق سرفصل‌های مواد درسی با اهداف دوره‌های تحصیلی	بند ۲-۲ شاخص‌های ارزشیابی مصوبات کلی زیرنظام پژوهش بخش ۲ و ۳ و ۴ و ۸ و ۹ و ۱۰ برنامه درسی ملی بند ۱۵ و ۱۶ و ۱۷ و ۱۸ و ۱۹ هدف‌های
		سهم محتوای نیازهای روز دانش آموز، خانواده و جامعه	
		سهم محتوا و برنامه درسی فعالیت‌محور	
		سهم دروس با امکان انتخاب محتوا (چند تألیفی)	

۱ روش محاسبه: بررسی میانگین وضعیت شاخص‌های مدیریت دانش، پژوهش و تجربه‌نگاری

جدول ۲. ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخصهای ارزیابی راهبردی نظام آموزش و پرورش مبتنی بر اسناد بالادستی

منبع	نمونه شاخص‌ها	مؤلفه‌ها	ابعاد	
عملیاتی و راهکارهای سند تحول بنیادین	سهم محتوای اختصاصی هر جنسیت، قومیت، اقلیم و شخصیت	الگوهای یاددهی-یادگیری	۳	تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی دانش آموزان
	سهم محتوای تربیتی و آموزشی ویژه مدارس خارج از کشور			
	تعداد محتوای راهنمای معلم			
	سهم محتوای دارای قابلیت ارائه آزاد و خلاق (چند روشی)	تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی دانش آموزان		
	سهم محتوای خودآموز و پژوهش‌محور			
	سهم دروس دارای رسانه‌های کمک آموزشی			
	سهم آزمون‌های ارزشیابی با مشارکت سایر افراد در سنجش	تربیت اجتماعی و سیاسی دانش آموزان		
	سهم سنجش عملکرد در ارزشیابی دانش آموز			
	میزان رضایت دانش آموزان از آزمون‌های ارزشیابی			
راهبرد ۱ سند تحول بنیادین بند ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ سیاست‌های تحول بنده اهداف عملیاتی و راهکارهای سند تحول بنیادین بخش ۲ و ۳ و ۸ برنامه درسی ملی	میزان ساعت جلسات مشاوره‌ای اعتقادی، عبادی و اخلاقی و ذهنی	تربیت زیستی و بدنی دانش آموزان	۳	تربیت زیستی و بدنی دانش آموزان
	میزان ساعت کلاسی آموزش اعتقادی، عبادی و اخلاقی			
	میزان ساعت فعالیت‌های تأمین و تقویت سلامت روحی و ذهنی			
	سهم محتوای آموزش مفاهیم بنیادی و عملی اسلام و انقلاب	تربیت اجتماعی و سیاسی دانش آموزان		
	سهم دانش آموزان فعال در تشکیل‌های دانش آموزی			
	سهم محتوای آموزش مفاهیم اجتماعی و سیاسی			
	میزان ساعت جلسات مشاوره و کلاس‌های سلامت جسمانی	تربیت زیستی و بدنی دانش آموزان		
	میزان ساعت فعالیت‌های تأمین و تقویت سلامت جسمانی			
	سهم محتوای مشاوره‌ای سلامت جسمانی			
میزان ساعت کلاسی آموزش مهارت‌های زندگی و حل مسائل				

پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی

جدول ۲. ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخصهای ارزیابی راهبردی نظام آموزش و پرورش مبتنی بر اسناد بالادستی

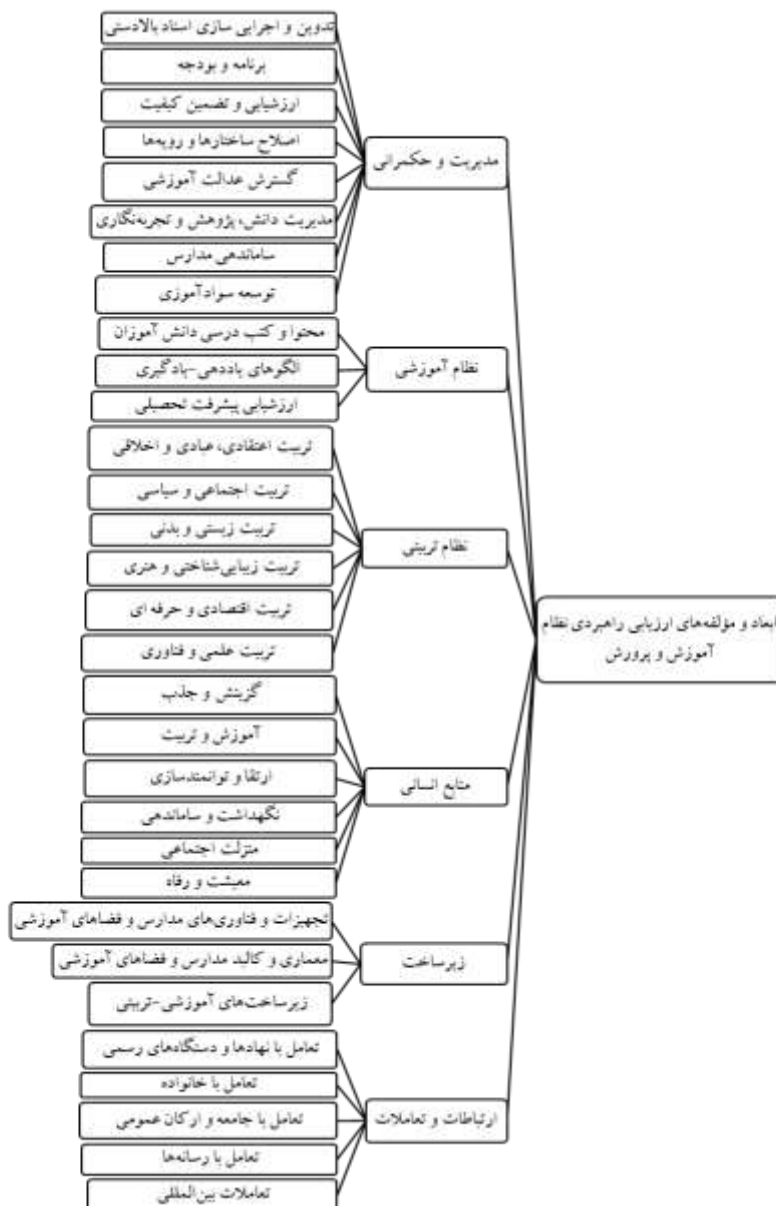
ابعاد	مؤلفه‌ها	نمونه شاخص‌ها	منبع
	تربیت زیبایی‌شناختی و هنری دانش آموزان	سهم مدارس دارای عناصر طبیعی، هنری و فرهنگی در فضا سازی	
		سهم محتوای دارای عناصر طبیعی، هنری و فرهنگی	
		میزان ساعت کلاسی آموزش زیبایی‌شناختی و هنری	
	تربیت اقتصادی و حرفه‌ای دانش آموزان	میزان ساعت کلاسی آموزش مهارت‌های کار و معیشت حلال	
		سهم محتوای آموزش مفاهیم مهارت‌های کار و معیشت حلال	
	تربیت علمی و فناوری دانش آموزان	میزان ساعت کلاسی آموزش دروس علوم پایه و فناوری	
منابع انسانی (معلمان، کارکنان و مدیران)	گزینش و جذب	سهم افراد بومی جذب شده برای منطقه یا استان محل تولد خود	
		سهم افراد جذب شده از مسیر نظام تربیت معلم	
		سهم افراد دارای صلاحیت‌های عمومی، تخصصی و حرفه‌ای مقبول	
	آموزش و تربیت	میانگین رتبه اساتید دانشگاه‌های تربیت معلم	
		متوسط بازه زمانی به‌روزرسانی برنامه درسی تربیت معلم	
	ارتقا و توانمندسازی	سهم سرفصل‌های فعالیت‌محور برنامه درسی تربیت معلم	
		سهم معلمان و مدیران مدارس ارتقا یافته به سطح مدیریت حرفه‌ای	
		سهم نیروی انسانی ارتقا یافته در نظام رتبه‌بندی	
	نگهداشت و ساماندهی	حجم دوره‌های توانمندسازی معلمان، کارکنان و مدیران	
		حجم سالانه انتقال به سایر دستگاه‌ها	
	منزلت اجتماعی	نسبت کارمندان آموزش و پرورش به معلمان	
		حجم لوایح قضایی، صنفی و حقوقی در حمایت از معلمان	
سهم موضوع معلم در محتوای فرهنگی تولید شده سالانه			
		سهم دانش آموزان علاقمند به شغل معلمی	

جدول ۲. ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخصهای ارزیابی راهبردی نظام آموزش و پرورش مبتنی بر اسناد بالادستی

منبع	نمونه شاخص‌ها	مؤلفه‌ها	ابعاد	
	میانگین حقوق و مزایای ماهانه معلمان در برابر سایر کارکنان دولت	معیشت و رفاه		
	سهم اجرای نظام رتبه‌بندی در خالص دریافتی معلمان			
	ارزش ریالی فوق‌العاده و تسهیلات مصوب معلمان ابتدایی، استثنایی و کارکنان مناطق محروم و مرزی			
بند ۵ و ۷ سیاستهای تحول راهبردی ۳ و بند ۱۴ اهداف عملیاتی و راهکارهای سند تحول بنیادین شاخص‌های فضاهای آموزش و پرورش در مصوبات کلی زیرنظام فضا-تجهیزات زیرنظام راهبری و مدیریت تربیتی چشم انداز مدرسه در سند تحول بنیادین	نسبت مدارس مجهز به وسایل کارگاهی و آزمایشگاهی	تجهیزات و فناوریهای مدارس و فضاهای آموزشی	۵	تربیتی
	سهم مدارس مجهز و متصل به شبکه ملی اطلاعات و ارتباطات			
	سهم مدارس دارای نمازخانه مستقل	معماری و کالبد مدارس و فضاهای آموزشی		
	سهم مدارس دارای زیربنای فضاهای ورزشی باز و سرپوشیده	زیرساختهای آموزشی- تربیتی		
	نسبت مدارس غیردولتی به سایر مدارس			
	نسبت مدارس دولتی روزانه به سایر مدارس			
	نسبت پژوهشسراهای دانش آموزی به کل دانش آموزان			
	نسبت اردوگاه‌ها و کانون‌های فرهنگی-تربیتی به کل دانش آموزان			
بند ۹ و ۱۰ اهداف عملیاتی و راهکارهای سند تحول بنیادین راهبردی سند تحول بنیادین زیرنظام راهبری و مدیریت تربیتی بخش ۳ برنامه درسی ملی	میزان گستردگی تنوع نهادهای در حال مشارکت	تعامل با نهادها و دستگاههای رسمی	۶	ارتباطی و تعاملی
	سهم نهادها و دستگاه‌های رسمی داخلی از توافقتنامه‌های همکاری	تعامل با خانواده		
	سهم محتوای راهنمای ویژه اولیاء از تولیدات آموزش و پرورش			
	میزان ساعت جلسات آموزش خانواده			
	سهم برنامه‌های مصوب مدرسه با عاملیت خانواده	تعامل با جامعه و ارکان عمومی		
	سهم آموزش و پرورش در مواجهه با نیازهای فوری و عمومی			
	سهم جامعه در مواجهه با نیازهای فوری آموزش و پرورش	تعامل با رسانه		
	سهم موضوعات آموزش و پرورش در تولیدات رسان‌های	تعاملات بین المللی		
	جایگاه نظام تعلیم و تربیت ایران در سطح منطقه و جهان			
	تعداد گروه‌های بین المللی الهام‌گیرنده از نظام تعلیم و تربیت ایران			
سهم توافقتنامه‌های سازنده بین المللی در تعامل با منطقه و جهان				

بر همین اساس مبتنی بر استخراج ابعاد کلان، مؤلفه‌ها و شاخصهای مستخرج از اسناد و سیاستهای

بالادستی نظام آموزش و پرورش الگوی ارزیابی راهبردی در قالب نمودار زیر تبیین میگردد.

نمودار ۲. الگوی پیشنهادی ارزیابی راهبردی نظام آموزش و پرورش مبتنی بر تحلیل اسناد و سیاست‌های بالادستی کشور

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

همانطور که در متن اشاره شد با مطالعه، تحلیل، پردازش و بازخوانی متن و مضامین استخراجی تمامی اسناد بالادستی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، بر اساس روش اسنادی بالغ بر ۳۰۰ مضمون پایه استخراج شد که ۶۶ مضمون آن مضامین مستخرج از راهبردها و هدف‌های عملیاتی و راهکارهای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و تمام بندهای سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش کشور بودند. به جهت نزدیکی زمانی و رتبی دو منبع اخیر، ۶۶ مضمون مستخرج از آن‌ها محور تنظیم و دسته‌بندی تمام مضامین قرار گرفتند.

به همین ترتیب مجموعه مضامین پایه در شش بعد یا مضمون فراگیر و سی و یک مؤلفه یا مضمون سازمان‌دهنده دسته‌بندی شدند و مضامین پایه ذیل هر یک از این ۳۱ مؤلفه مشخص و صورت‌بندی گردیدند. اکنون این مضامین پایه - به منظور رعایت حجم مقاله - به صورت نمونه شاخص‌های قابل سنجش و اندازه‌گیری کمی و کیفی بازتعریف و در جدول شماره ۳ ذکر گردیده‌اند. این شاخص‌ها برای ارزیابی راهبردی نظام آموزش و پرورش خواص و وضعیت موجود آن را از سطح کلان تا سطوح خرد، عینی و قابل مشاهده طراحی شده‌اند و از این حیث می‌توان اذعان نمود که بررسی آن‌ها در قالب الگوی جامع ارائه شده در نمودار شماره ۲، ارزیابی راهبردی مورد نظر پژوهش را میسر می‌سازد.

این شش بعد و مضمون فراگیر که شش عرصه اصلی نظام آموزش و پرورش را تشکیل می‌دهند که با مؤلفه‌های ذیل هر کدام از آن‌ها تعریف و شفاف می‌شوند عبارتند از: «مدیریت و حکمرانی» شامل «تدوین و اجرایی سازی اسناد بالادستی، برنامه و بودجه، ارزشیابی و تضمین کیفیت، اصلاح ساختارها و رویه‌ها، گسترش عدالت آموزشی، مدیریت دانش، پژوهش و تجربه‌نگاری، ساماندهی مدارس و توسعه سوادآموزی»، «نظام آموزشی» شامل «محتوا و کتب درسی دانش آموزان، الگوهای یاددهی-یادگیری و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی»، «نظام تربیتی» شامل «تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی دانش آموزان، تربیت اجتماعی و سیاسی دانش آموزان، تربیت زیستی و بدنی دانش آموزان، تربیت زیبایی‌شناختی و هنری دانش آموزان، تربیت اقتصادی

و حرفه‌ای دانش آموزان، تربیت علمی و فناوری دانش آموزان، «منابع انسانی» شامل «گزینش و جذب، آموزش و تربیت، ارتقا و توانمندسازی، نگهداشت و ساماندهی، منزلت اجتماعی و معیشت و رفاه»، «زیرساخت» شامل «تجهیزات و فناوریهای مدارس و فضاهای آموزشی، معماری و کالبد مدارس و فضاهای آموزشی و زیرساختهای آموزشی-تربیتی» و «ارتباطات و تعاملات» شامل «تعامل با نهادها و دستگاه‌های رسمی، تعامل با خانواده، تعامل با جامعه و ارکان عمومی، تعامل با رسانه و تعاملات بین‌المللی آموزش و پرورش». بر اساس مدل استخراج شده توصیه‌های سیاستی زیر جهت تقویت نظام ارزیابی راهبردی نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران پیشنهاد می‌گردد:

- ۱- توسعه سازوکارهای ارزیابی هوشمند نهاد آموزش و پرورش در راستای تحقق اسناد بالادستی کشور
- ۲- طراحی شاخص‌های کاربردی نظارت و ارزیابی با تأکید بر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
- ۳- توسعه سازوکارهای حمایتی از کانون‌های تفکر و مراکز اندیشکده‌ای در راستای برون‌سپاری ارزیابی راهبردی
- ۴- ایجاد پایگاه‌های مرجع در ارزیابی عملکرد و ایجاد کانون‌های تخصصی در راستای تحقق این هدف
- ۵- تدوین نظام بودجه‌ریزی عملیاتی نهاد آموزش و پرورش بر اساس ارزیابی عملکرد ملی و استانی
- ۶- توسعه و تقویت شاخص‌های تربیتی فرهنگی در نظامات ارزیابی راهبردی نهاد آموزش و پرورش
- ۷- نگرش سیستمی به ارزیابی راهبردی در نهاد آموزش و پرورش بر اساس فرایندهای درونی و تعاملات بیرونی با سایر ارکان و نهادهای مرتبط
- ۸- انجام مطالعات و تحقیقات در راستای آسیب‌شناسی نظام کنونی ارزیابی راهبردی در نهاد آموزش و پرورش

- ۹- توجه ویژه به شاخص‌های مرتبط با سرمایه انسانی در نظامات ارزیابی راهبردی آموزش و پرورش
- ۱۰- ترویج گفتمانی اهمیت مفهوم ارزیابی راهبردی در سیاست‌گذاری‌های آموزشی کشور

فهرست منابع

- اکبری، احمد، نوید بخش، سیما، بختیاری فاینداری، منصوره، (۱۳۹۵). الگوی پیشنهادی نظام‌مند برای سیاست‌گذاری در آموزش و پرورش، *مطالعات مدیریت و حسابداری*، پاییز ۱۳۹۵ دوره ۲ شماره ۳
- امیران، حیدر، حسینی، محمد، (۱۳۸۰)، ارزیابی عملکرد حاصل از اجرای سیستم‌های مدیریت کیفیت در شرکت‌های تولیدی ایران، *فصلنامه دانش مدیریت*، دوره ۵۴
- ایمان، محمدتقی، نوشادی، محمودرضا، (۱۳۹۰)، تحلیل محتوای کیفی، پژوهش، سال سوم پاییز و زمستان ۱۳۹۰ شماره ۲ (پیاپی ۶)
- بزرگی نژاد، خدیجه، زارعی، رضا، (۱۳۹۶). ابعاد و شاخص‌های کیفیت مدارس، همایش ملی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران (دومین همایش بین‌المللی و چهارمین همایش ملی)، *علوم انسانی*، دوره ۴، تهران
- رحیمی، غفور . (۱۳۸۵)، ارزیابی عملکرد و بهبود مستمر سازمان، *نشریه تدبیر*، شماره ۱۷۳
- شرکایی اردکانی، جواد؛ ریاحی نژاد، حسین و رزاقی، هادی، (۱۳۹۱). *مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش (مصوبات کلی و عمومی)*، تهران: مؤسسه فرهنگی منادی تربیت، وزارت آموزش و پرورش و دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش.
- طالبی، بهنام، سیدنظری، نیر، سودی، حورا، (۱۳۹۶). ارائه مدل ادراکی سیاست‌گذاری در آموزش و پرورش ایران. *رهیافت*، بهار ۱۳۹۶ دوره ۲۷ شماره ۶۵
- عابدی جعفری، حسن، تسلیمی، محمدسعید، فقیهی، ابوالحسن، شیخزاده، محمد، (۱۳۹۰)، تحلیل مضمون و شبکه مضامین؛ روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی، *اندیشه مدیریت راهبردی*، سال پنجم، شماره دوم، صص ۱۵۱-۱۹۸
- عظیمی، محمد. (۱۳۹۹). بررسی و تدوین شاخص‌های ارزیابی عملکرد نظام آموزش و پرورش در اجرای سند تحول بنیادین. *پویش در آموزش علوم انسانی دانشگاه فرهنگیان*، تابستان ۱۳۹۹ دوره ۵ شماره ۱۹
- قلی‌پور، رحمة اله، فانی، علی اصغر، راغب، فاطمه، امیری، مجتبی، مهرمحمدی، محمود. (۱۳۹۷). طراحی الگوی خط‌مشی‌گذاری در آموزش و پرورش ایران با رویکرد قابلیت. *سیاست‌گذاری عمومی*، پاییز ۱۳۹۷ دوره ۴ شماره ۳

گروه نویسندگان، (۱۳۹۰) الف، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، تهران: شورای عالی انقلاب فرهنگی.

گروه نویسندگان، (۱۳۹۰) ب، مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران، تهران: وزارت آموزش و پرورش، شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی آموزش و پرورش.

گروه نویسندگان، (۱۳۹۰) پ، نقشه جامع علمی کشور، تهران: شورای عالی انقلاب فرهنگی.

گروه نویسندگان، (۱۳۹۱)، برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، تهران: وزارت آموزش و پرورش، شورای عالی آموزش و پرورش.

گروه نویسندگان، (۱۳۹۲)، نشانگرهای ارزشیابی نظام آموزش و پرورش و استانداردهای آن، تهران: شورای عالی آموزش و پرورش.

گروه نویسندگان، (۱۳۹۵)، قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۰-۱۳۹۶)، ایران: مجلس شورای اسلامی.

محمدی محمودعلیلو، یاسر، محبی، محمد، محمدی، زهرا، (۱۳۹۴). بررسی شاخص‌های سند تحول بنیادین آموزش و پرورش کشور، سومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران

نوید ادهم، مهدی، (۱۳۹۱). الزامات مدیریتی تحول بنیادین در آموزش و پرورش، راهبرد فرهنگ، سال پنجم بهار و تابستان ۱۳۹۱ شماره ۱۷ (پیاپی ۱۸)

نوید ادهم، مهدی، صادق زاده قمصری، علیرضا. (۱۳۹۴). طراحی الگوی سیاست‌های فرهنگی نظام آموزش و پرورش. راهبرد اجتماعی فرهنگی، تابستان ۱۳۹۴ دوره ۴ شماره ۱۵

Ahmed, J.U. (2010). Documentary Research Method: New Dimensions. **Indus Journal of Management & Social Sciences**. Volume 4. Pp 1-14.

Attride-Stirling, J. (2001), "Thematic Networks: An Analytic Tool for Qualitative Research", **Qualitative Research**, Vol. 1, No. 3, Pp. 385-405.

Boyatzis, R. E. (1998), **Transforming qualitative information: thematic analysis and code development**. Sage.

Braun, V. & Clarke, V. (2006), "Using thematic analysis in psychology", **Qualitative Research in Psychology**, Vol. 3, No. 2, Pp. 77-101.

Brown, M.G. & Svenson, R.A. (1988). Measuring R&D Productivity. **Research-Technology Management**, 31(4), 11-15.